

Gözümüzün 'bor'u

Mehmet SELİM

Anadolu'da bor yataklarının bulunuşu ve işletilmesi Romalılar devrine rastlar. 13 ve 14. Yüzyıllarda Susurluk ilçesinin Sultançayır mevkiindeki Pandermit yataklarının Romalılar tarafından işletildiğini doğrular belgeler bulunmaktadır. Bu bölgenin Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine girmesinden sonra uzun süre boraks yataklarına dokunulmamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun kendi ekonomisi üzerindeki etkinliğini kaybetmeye başladığı 18 yüzyıl yarısından itibaren, ülke ekonomisi, sanayi devriminin ortaya çıkardığı sömürgeci yaklaşımların hedefi olmuştur. Tüm dünyayı sarsan sanayi devrimine, ayak uyduramayan Osmanlı Devletinin doğal zenginliklerinin Avrupalı sanayicilerin hammaddesi olmasının öyküsü böyle başlar.

Tanzimat Fermanı Anadolu'daki zengin endüstri hammaddelerini yurt dışına çıkışının başlangıcı olması açısından bir milat teşkil eder. Bu süreci İslahat Fermanı daha da hızlandırır ve derinleştirir. Diğer taraftan 1700'lı yılların ikinci yarısında Fransızlara tanınan keza Balta Limanı Antlaşmasıyla İngiltere'yi de kapsar hale getirilen **"GÜMRÜKSÜZ TİCARET"**, Osmanlıyı tam anlamıyla batı endüstrisinin bir pazar haline getirmiştir. O yıllardan bu yana sanayileşmiş batı ülkelerinin Osmanlıya bakışı **^ HAMMADDE KAYNAĞI ÜRÜN PAZARI** şeklinde olmuş ve bu bakış hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze değin süregelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun içine düştüğü durum ve Kırım savaşıyla daha da belirginleşen mali sıkıntılar bir taraftan borçlanmalarla aşmaya çalışılırken diğer taraftan da borç karşılığında muhtelif vergi gelirleri devlete ait mülk ve teşebbüsler ve bunlara ilişkin gelirlerde borç karşılığı garantileri teşkil etmektedir. Artan ve devletin kaldıramayacağı boyuta ulaşan borç yükü, Osmanlı'nın elini kolunu bağlayacak Duyunu Umumiye'nin doğmasına Türklüğün bağımsızlığının tartışılmasına ve yurdun paylaşılmasına yolaçacaktır.

Bu çerçevede, dünyanın en büyük Bor kaynaklarının sömürülmeye başlaması Avrupa sanayinin hammaddesi olması

da 1856 yılında başlamış Balıkesir deki Boraks madenlerinin işletme imtiyazı padişah fermanıyla **"Desmazüres"** adlı bir Fransız'a verilmiştir. 1856 yılından bor madenlerinin devletleştirilmesi tarihi olan 1978 yılına kadar geçen sürede muhtelif yerli ve yabancı şirketler ürettikleri tüm bor cevherlerini bir lira vergi ödemedi yurt dışına çıkarmışlar. Türkiye'de bor endüstrisi kurma yoluna gitmemişlerdir. Bugünkü Rio Tinto adlı çok uluslu endüstriyel hammadde tröstü bu şirketlerin tamamını kendi bünyesine katmış bünyesine alamadığı şirketlerin ürettikleri cevherinde tek alıcısı olmuştur. O tarihlerde 20 \$/ton fiyatla yurt dışına çıkarılan cevherler devletleştirme sonrası 400 \$/ton mertebesine kadar yükselmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte Misaki İktisadi'nin bir sonucu olarak başlayan millileştirme hareketleri sonrası, Osmanlı'dan beri tanınmış bir çok yabancı imtiyazının ortadan kaldırılması sağlanmış olmakla birlikte, Avrupa endüstrisinin çok uluslu sermayesinin iştahını Türk endüstriyel hammaddeleri her zaman kabartmıştır. Bor tuzu madenlerimiz için bu iştah, teknolojik tahriklerle şiddetli bir arzu halinde varlığını sürdürmektedir. Bu arzu, entrika derecesine varan bir oyunun hemen hemen her sahnesinde sinsice ve bir tilki kurnazlığında ortaya konarak sonuç alınmaya çalışılmaktadır.

Madenler sanayileşmenin ana girdisini teşkil ederler. Endüstriyel hammadde kaynakları olmaksızın sanayileşmek bugünkü dünya düzeninde imkansızdır. Bu bağlamda dünya sanayinin her gün artan oranda ihtiyaç duyduğu madenler bir tarım ürünü gibi değildir. Tarlaya bir parça maden parçası attığınız zaman ertesi yıl onun üç beş katı maden alamazsınız. Madenler çok uzun yıllar sonrası oluşurlar tabii uygun ortam bulabilirlerse bu zaman istisnasız milyonlarca yıldır. Endüstriyel hammaddelerin bir diğer özelliği de ilerleyen sanayileşmenin ve kullanımdan kaynaklanan yok oluşun bir sonucu olarak değerlerinin ve önemlerinin artmasıdır. Bu iki özellik bile Türk borlarının kendi sanayileşme sürecimizin

vazgeçilmez bir hammaddesi olduğunun kanıtıdır.

ALİ (ARTİN) KEMAL VE BORLAR
Globalleşen dünya da açılan ve serbestleşen pazarlar yoğun rekabeti de beraberinde getirmektedir. Dünyanın Türkiye'ye bakışı hala hammadde kaynağı bir ülke konumundadır. Bu şartların varlığı bile özelleştirme sonucu Türk borlarının yok pahasına yurt dışına çıkarılacağına öncül işaretleridir. Nitekim ileri sanayileşmiş ülkeler ithal yoluyla temin ettikleri hammaddenin öz vatanında ileri bor uç ürün yatırımı yapmak gibi bir yolu benimsememişler, tam tersine Türkiye'de bu amaca dönük endüstri tesislerinin varlığından sürekli rahatsızlık duymuşlardır. Şimdi savaş, önümüzdeki yılların, geleceğin hammaddesi olan bor madenlerimizin mal edinilmesi ve rantının paylaşımı savaşıdır. Savaşı kazanmayı uman taraflar Türkiye'ye bor uç endüstri yatırımları değil, kendi ülkelerine götürecekleri ham maddenin sağlayacağı kar ve daha da güçlenen tekellerinin hayalleriyle yanıp kavrulurken içimizden birilerini Ulusal Kurtuluş Savaşımızın daha hemen başında **Damat Ferit hükümetinin Dahiliye Nazırı olan ve Ulusal Kurtuluş girişimlerini engellemek için elinden geleni ardına koymayan bir siyasetçi ve aynı zamanda tanzimat döneminin yarattığı istiklalci ve millici olmayan işbirlikçi bir yazar olan Ali ya da "Artin" Kemal gibi kullanmaya çalışmaktadır. Günümüzün Ali (Artin) Kemal'lerinin köşe yazılarından şöyleşilerinden, T V programlarından,... ellerinin nerelere uzandığı, güçlerinin nelere yettiği, karşılığında neler aldıkları hepimizce malum.**

Günümüzün Artin Kemalleri bakın nasıl bir kandırmaca savaşı içindeler ve nasıl doğrulan mahir bir şekilde çarpıtıyor ve sanki devlet ve 2840 sayılı yasa özel sektörün bor kullanımını yasaklıyormuşçasına yanlışları doğru gibi ortaya koyuyorlar; işte gazeteler, dergiler ve televizyonlarda sık sık işlenen argümanlar.

- "üstünde yüzdüğümüz" bor cevherinden yararlanamıyoruz.
- Madenlerimiz emperyalistlere esir edildi, emperyalizme hizmet ediliyor,
- Türkiye'de bor sanayiciye pahalı satılıyor- bor sanayiciye satılmıyor- Bor sanayicisi cezalandırılıyor
- Bor sanayinin gelişmesini borların devlet tarafından işletileceğini öngören 2840 sayılı yasa engelliyor.
- Eti Holding (devlet bu işi yapamıyor). Daha çok satalım daha fazla döviz getirelim.
- Bor madenleri stratejik değildir...

İşin garip tarafı bu argümanları seslendirenler ve yazanların arkasındaki güçlerin, bor madenlerini ülkemizde işleyerek ileri ürünlere dönüştürecek bir tek tesislerinin olmaması. Onların arzudadıkları tek şey işbirliği içinde buldukları yabancı tekellerin, ülkemizin dışında kurup geliştirdikleri yüksek teknolojilerinin komisyon karşılığı hammaddelerini sağlamanın yanı sıra ülkemizin gelişmiş ülkelere ham bor satışı devam ettirmesini sağlamak. Tüm bu tartışmaların Eti Holding'in ham bor satışından tedricen çekilme kararı almasından sonra alevlenmesi de bir o kadar düşündürücü. Bir o kadar düşündürücü olan da ülkemiz bor kaynaklarının ham olarak satılmasını arzu eden bazı aklı evvelerin de bor madenlerinin özelleştirilmesi konusunda baskı yapmalarını sağlamak üzere İMF-Dünya Bankası gibi kuruluşlara, ülkemizi mektupla şikayet etmesi ve bu kuruluşlardan da kendilerine yazılı olarak destek sözü verilmesi.

İşte yukarıda sıralanan yanlışların doğrulan;

Üstünde yüzdüğümüz bor cevherinden yeterince ve hatta olabilecek en alt düzeyde yararlandığımız acı bir gerçek bu gerçek tüm madenlerimiz açısından geçerli. Ancak bunun birinci sorumlusu ne devlet ne Eti Holding ne de 2840 sayılı yasa. Mevcut durumun birinci derecede sorumlusu maalesef özel sektörümüz. Ülkemizde 1923 yılından bor madenlerinin devletleştirildiği 1978 yılına kadar özel sektörümüz bor madenlerimizi değerlendirecek bir tek sanayi tesisi yapmadığı gibi kendi içinde ülke kaynaklarının her gün daha ucuz fiyatlarla ihraç edilmesi sonucunu doğuran çirkin bir rekabetin tarafı olmuştur. Sonuçta devletin yaptığı tüm uyarılar sonuçsuz kalmış, ihraç fiyatları 20 \$/ton fiyatlara gerilemiştir. Devletleştirme, Türk milletine ait bor madenlerinin 1978 öncesi sorumsuzca israf edilmesinin önüne geçen yerinde bir uygulama olduğu bor ihraç fiyatlarının 400\$/ton fiyatlara çıkmasıyla kanıtlanmıştır.

Yer altı kaynaklarımızı yabancı ülkelerin sanayilerinin kullandığı bir hammaddeye dönüşmesinin nedeni ise, ülkemizde özel sektörün ısrarla madene dayalı sanayiye

yönelmemesi bu alanda sanayi yatırımı yerine ham maden ihracını yeğlemesidir. Ülkemizde madenlere dayalı sanayi tamamen devlet tarafından kurulmuştur. Örneğin madenlerimize dayalı Bakır, Demir-Çelik, Alüminyum, Çinko, Rafine boraks, Gümüş, Ferrokrom tesislerinin temelinde büyük önder Atatürk'ün direktifleriyle kurulan ETİBANK vardır. Keza madene dayalı ileri ürün üretimi tesislerinin temelinde yine Büyük önder Atatürk'ün direktifleriyle kurulan İşbankası ve Sümerbank yer almıştır. Bu gün ülkemizin cam sektörü ve cam sektöründe kullanılan sentetik soda üretimi İşbankası'nın bir iştiraki olan Şişecam grubunun kontrolü altındadır. Yine bor madenlerimizin bir hammadde girdisi olarak kullanılıp ileri ürünlere dönüşmesi Şişecam'a bağlı cam fabrikaları ve Cam Elyaf A.Ş tarafından sağlanmaktadır. Hiçbir yasaklama olmasına rağmen 4 milyon tonu bulan küresel borfiber pazarında Cam Elyaf A.Ş'nin 30 bin ton kapasitesi dışında özel sektör bor fiber yatırımı yapmamaktadır.

Ülkemizde üretiminde bor kullanılan tüm sanayilerin ihtiyaç duyduğu hammadde, Eti Holding tarafından, üstelik benzer yabancı sanayilerin temin fiyatlarının çok altında karşılandığı gibi üretiminde bor kullanıp da Eti Holding'den bunu temin edemeyen bir tek sanayici ve sanayi tesisi yoktur. (Seramik sanayi, demir çelik sanayi, cam sanayi, deterjan sanayi, petrokimya sanayi,... ihtiyaç duyduğu bor ürünlerini Eti Holding'den almaktadırlar.)

Ülkemizde bor sanayinin gelişmesini engelleyen ne Eti Holding nede 2840 sayılı yasadır. Bor sanayinin gelişmesini engelleyen temel neden girişimcilerin teknoloji bulamamaları ve sanayi tesisleri kumaya kaynak tahsis etmemeleridir. İşte bu nedendir ki özel sektörün ilgi göstermediği madene dayalı sanayi tesisleri devlet ve onun kurumları tarafından kurulmaktadır. Ne yazık ki tütünümüzün, pancarımızın, şeker fabrikalarımızın, hayvancılığımızın yok edilmesini sağlayan ve Dünya Bankası ile İMF'nin bir dayatması olarak gelişen özelleştirme uygulamaları, Madencilik alanında da Cumhuriyet kazanımlarını yok etmektedir. Madencilik alanında özelleştirme uygulamaları bir taraftan yer altı kaynaklarımızın yabancılar tarafından ele geçirilmelerini sağlarken, diğer taraftan kuruluşların kapatılması sonucunu doğurmuş bununla da yetinmeyerek Sümerbank gibi, Etibank gibi kuruluşunun altında Büyük Önder Atatürk'ün imzası bulunan kuruluşlar tarihin karanlıklarına gömülmüştür.

Bor madenlerinin stratejik olmadığı iddiası da bor mineralinin artık taşıt araçlarında enerji kaynağı olması, bor füzyonu ile çok ucuz ve sınırsız elektrik enerjisi üretilebileceğinin kanıtlanması ve taşıt araçlarında yakıt olarak sodyum bor hidritin kullanılmaya başlanmasıyla açık

bir yalan ve aldatmaca olduğu tartışılmaz bir biçimde ortaya çıktı gibi, dünyada bor rezervlerinin tükenmeye yüz tuttuğu bir ortamda, çağımızın ve gelecek çağların ikamesi neredeyse imkansız ve tüm dünyayı yüzlerce yıl besleyecek büyüklükteki bor madenlerimizin özelleştirilmesini millileştirme söylemleri ile tedavüle süren kafaların aslında emperyalistlerin yeni Artin Kemalleri olduğu ortaya çıkmıştır.

YA ARTİN KEMAL'İN KARANLIĞI YA MUSTAFA KEMAL'İN AYDINLIĞI

Bora dayalı sanayinin gelişmemesinin nedenini Eti Holding, devlet ve 2840 sayılı yasaya bağlayarak kamuoyunu yanlış bilgilendirenler, özelleştirme adına kamuoyu yapıcılığına soyunular, bor madenlerimiz ve bundan yaratılan değerden yeteri kadar faydalanılmadığını ileri sürenler, buyurun fiberglass yatırıma, cam yatırıma, ileri teknoloji donanımı, ileri ve kompozit malzeme yatırıma; yapısal elemanlar, kaplama elemanları, boya yapışkanlar, ısıl dayanımlı elemanlar, yalıtım, devre kartları, kondansatörler, fiber optik, mercekler, konut inşaat ve inşaat malzemeleri, deniz inşaat, sıvı kristal ekranlar, uzay havacılık ekipmanları, titreşime dayanıklı malzemeler, gaz türbinleri, süper iletkenler, elektrik motorları, motorlar, kesici takımlar, katı yağlayıcılar, sentetik yağlar, yalıtkanlar, nötron absorbanlar, nükleer reaktörler, devre elemanları, yarı iletkenler, bilyalar, mekanik sızdırmazlık elemanları, aşındırıcılar, termal plastikler, elektrik, elektronik parçalar, transistörler, katalizörler, güneş pilleri, teller, fiberoptik kablolar,... üretimleri sizleri bekliyor, işte size BİR BUCUK TRİLYON DÖLARİN ÜZERİNDE BİR PAZAR BU PAZARDAN %5 PAY KAPIN YETER. İŞTE SİZE ÜLKEMİZE FAYDALI OLABİLECEK TÜRK AKLI VE ZEKASINI TÜM DÜNYAYA KANITLAYABİLECEĞİNİZ ÜRETİM VE REKABETALANI

Bakalım, amacımız üzüm yemek mi, yoksa bağcıyı döverek elinden bağı almak mı? Ya da Artin'liğe soyunup Türk milletine ait yüzbinlerce şahadetle sulanmış, yer altı kaynaklarımızı emperyalistlerin eline mi teslim etmek? Belki de hepsinden önemlisi 'esir madenleri' esaretten kurtarma bahanesiyle sömürge bir ülke 'köle madenler' 'köleleştirilmiş bir millet mi'y aratmak?

Bu arada devlete düşen görev de tüm yer altı kaynaklarımızın ham olarak ihracını yasaklamak. Zaten çağı yakalamak iddiasında olan ülkemize 21. yüzyılda 3. dünya ülkelerinin yaptığı ham maden satıcılığı da hiç yakışmıyor. Üstelik ham maden ihracatı suretiyle bizden sonraki nesillerin yaşam ve refah haklarını da çalmıyor muyuz?